

บทคัดย่อ

“ทิวเขา เงาสน คนดี” คำขวัญของอำเภอขุนยวม ซึ่งมีความหมายว่าดินแดนที่มีที่ตั้งอยู่บนสันเขามองเห็นแนว”ทิวเขา”ได้ตลอดแนว ลมพัดโชยตลอดปี บ่งบอกถึงอากาศที่บริสุทธิ์ พื้นที่ป่ามากไปด้วย”ต้นสน”สองใบและสนสามใบแล้วแต่ระดับความสูงของพื้นที่ ต้นสนยังเป็นประโยชน์ให้ชุมชนท้องถิ่นใช้เป็นเชื้อเพลิงในการก่อไฟหุงหาอาหารในสมัยอดีต และมีความสำคัญต่อการประกอบประเพณีพิธีกรรมบางอย่าง “คนดี”ก็ย่อมมีความหมายถึงจารีตประเพณีที่ดีงามกล่อมเกลาจิตใจคนให้เป็นคนที่มีจิตใจเมตตา เอื้ออารี ต่อมิตรสหาย

อำเภอขุนยวมได้แยกการบริหารท้องถิ่น และการปกครองออกเป็น 6 องค์การบริหารส่วนตำบล และ 1 เทศบาลตำบล ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน องค์การบริหารส่วนตำบลแม่กิ้อง องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เงา องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยวมน้อย องค์การบริหารส่วนตำบลแม่อุคอ องค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม และเทศบาลตำบลขุนยวม มีพื้นที่รวมของอำเภอประมาณ 1,478,125 ไร่ โดยจำแนกออกเป็นพื้นที่ป่าสงวน 1,031,875 ไร่ ป่าวนอุทยานแห่งชาติ 41,250 ไร่ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 8,750 ไร่

ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม มีหมู่บ้านที่ต้องดูแลรับผิดชอบจำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านขุนยวมหมู่ที่ 1-2 บ้านแม่สุริน หมู่ที่ 3 บ้านห้วยฟานและหย่อมบ้านห้วยสูง บ้านแม่สะเป เหนือ บ้านแม่สะเปใต้ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าปกากะญอ และไทยใหญ่ มีภูมินิเวศที่อาศัย 2 ระบบได้แก่ที่ราบ และที่สูง ซึ่งที่สูงจะเป็นที่ทำมาหากินของชนเผ่าปกากะญอ พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวมส่วนใหญ่จะเป็นป่า โดยมีลักษณะของป่าประมาณ 2 รูปแบบ ได้แก่ ป่าต้นน้ำ/ป่าชื้น และป่าเต็งรังไม้ผลัดใบ ภูมิประเทศบางแห่งเป็นป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ บางแห่งก็กลายเป็นป่าเสื่อมโทรมด้วยกิจกรรมต่างๆ ของคนในพื้นที่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับหุบเขามีความสูงกว่ระดับน้ำทะเลอย่างน้อยที่สุดประมาณ 600 เมตร ภายใน 1 ปี มีฤดูกาล 3 ฤดูกาล ได้แก่ ฤดูฝนในช่วงเดือนมิถุนายน ถึงเดือนกันยายน ฤดูหนาวในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ และช่วงฤดูแล้ง เดือน มีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม เป็นต้น

สภาพปัญหาส่วนหนึ่งในพื้นที่รับผิดชอบองค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่รอการแก้ไข คือปัญหาในช่วงฤดูแล้งที่มักเกิดวิกฤตหมอกควัน และไฟป่าในพื้นที่อย่างรุนแรง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.2549 เป็นต้นมา การเกิดวิกฤตการณ์หมอกควันนอกจากจะส่งผลกระทบต่อส่งผลเสียหายหลายส่วน เช่น สุขภาพ/จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม แล้ว ยังส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในการทำงานร่วมด้วยช่วยกันในระดับหมู่บ้าน การแก้ไขปัญหาขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวมที่ผ่านมา นั้น ก็เป็นการแก้ไขโดยปกติเน้นที่การจัดการไฟที่ไหม้อยู่ ซึ่งจากการสรุปบทเรียนในภายหลังพบว่า ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืนด้วยการแก้ไขเพียงวิธีการเดียวดังเช่นที่ทำอยู่เป็นประจำทุกปี

ดังนั้นจึงขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน เพื่อหาแนวทางในการลดหมอกควัน
หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างสมบูรณ์แบบ และเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวคนโดยเฉพาะผู้นำใน
เชิงลึก โดยอาศัยเครื่องมือวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้

ผลในการดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้เราทราบว่า คนในชุมชนมีความคิดเห็นอย่างไรกับไฟป่าและ
หมอกควันโดยการให้นิยามความหมายว่า “ไฟป่าและหมอกควันเป็นเรื่องเดียวกันเป็นปัญหากับชุมชน
โดยตรง ซึ่งแยกความหมายได้ว่า ไฟป่าเป็นไฟที่ถูกจุดขึ้นมาแบบไม่มีการควบคุม ทำให้ลุกลามและไม่สามารถ
จัดการได้ ทำให้เกิดหมอกควันจำนวนมากหลายหลาย โดยภาพรวมทั้งตำบลให้ความเห็นคิดเช่นนี้
เป็นสัดส่วน 88.89 เปอร์เซ็นต์ และมองว่าที่แท้จริงแล้วสาเหตุของการเกิดหมอกควันและไฟป่านั้น เกิด
ขึ้นมาจาก 2 เรื่องหลัก ได้แก่ ความจำเป็นที่จะต้องเผาและไม่สามารถห้ามหมอกควันได้ อันได้แก่ การทำ
การเกษตรกรรม และการเผาเพื่อหาอาหารจากป่า คิดเป็น 52% เป็นต้น และเรื่องที่ 2 คือการเผาที่ไม่
ได้มีความจำเป็นใดๆ แต่เผาเพราะเหตุผลนำเข้าสู่สภาพจิตใจในช่วงนั้นแตกต่างกันไป (ตั้งใจลั่นแกล้ง
และประมาท) เช่น อยากแกล้งอาสาสมัครดับไฟป่าแต่ละหมู่บ้าน อยากทำลายอำนาจรัฐ ไม่รู้เรื่องอะไร
อยากเผาก็เผา เข้าป่าก่อไฟแล้วไม่ยอมดับไฟ การทิ้งกันบูหรี่ พฤติกรรมอื่นๆ คิดเป็น 48%

ระดับความรุนแรงของไฟป่านั้น รุนแรงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2551-2553 ความรุนแรงที่ว่านี้
ถูกชี้วัดด้วยตัวชี้วัดที่พัฒนาเองจากคนในชุมชน ได้แก่ ความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงของวงจรอาหาร และ
การเจ็บป่วยของคนในชุมชน โดยระดับความรุนแรงชุมชนมองว่าอยู่ในขั้นรุนแรงมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วน
52.0%

ศักยภาพและทุนเดิมของชุมชนในการจัดการไฟป่าและหมอกควันเพื่อลดปริมาณหมอกควัน
เช่นความเชื่อ รูปแบบการผลิตที่ทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ไร่มุขเวียน การทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ป่า
สำคัญๆ ของชุมชน เช่นป่าต้นน้ำปะปา ป่าช้า ป่าเดปอ ป่าอนุรักษ์ การสนับสนุนงบประมาณให้กับ
ชุมชนของหน่วยงานรัฐ เช่น อบต.ขุนยวม ส่วนการปกครองระดับอำเภอขุนยวม สำนักงาน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นต้น รวมถึงความรู้ต่างๆ ที่ชุมชนได้รับ โดยเฉพาะความรู้
ทางวิชาการที่ถูกส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้เป็นประจำทุกปี เช่นเทคนิคการทำแนวกันไฟ และกลไก
อาสาสมัครที่เกิดขึ้นในชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นทุนเดิมที่สำคัญ สำหรับวางแผนปฏิบัติการในช่วงต่อไป

แนวทางในการจัดการต่อเนื่องในหลายระดับ เช่น**ระดับชุมชน** สร้างชุดความรู้ สร้างความ
ตระหนักให้ชุมชนเข้าใจอย่างแท้จริง สร้างกลุ่มและเครือข่าย **ระดับตำบล** จัดกลไกในระดับตำบล
การบูรณาการงานของหน่วยงานต้องเกิดขึ้น ในส่วน อบต.คือการผลักดันให้เกิดเป็นข้อบัญญัติตำบลว่า
ด้วยการจัดการหมอกควันและไฟป่า เป็นต้น

การศึกษาและวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาและวิจัยโดยชาวบ้านเป็นหลักในการสืบหา และวิเคราะห์
ข้อมูลของชุมชน ดังนั้นจึงเป็นงานวิจัยที่มีได้เน้นชุดความรู้ มากไปกว่ากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของ
ชุมชนเพื่อวางแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟป่าต่อไปภายในอนาคต ซึ่ง
ข้อเสนอแนะทางที่ได้รับจากชุมชนนั้นเป็นข้อเสนอแนะและแนวทางที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ที่องค์กร

บริหารส่วนตำบลหรือภาคีความร่วมมือต่าง ๆ จะต้องนำมาปรับประยุกต์และพูดคุยถึงการนำแนวทางเหล่านี้ไปผลักดันให้เกิดเป็นแผนพัฒนาขึ้นภายในปี พ.ศ.2554-2556

หากรายงานวิจัยเล่มนี้ เกิดความผิดพลาด ทั้งด้านกระบวนการ เนื้อหา การใช้คำ การใช้ประโยคที่ไม่เหมาะสมประการใด คณะผู้จัดทำ ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ และคณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล่มนี้ จะถูกนำไปศึกษาเรียนรู้ และนำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ไปปรับประยุกต์ใช้ในภาระหน้าที่ของหน่วยงานหรือองค์กรทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้สนใจทั่วไป

สุดท้ายนี้ ขอคุณพระศรีรัตนตรัย จงช่วยปกป้องรักษา ให้ทุกท่านผู้ประสงค์เรียนรู้ และผู้ที่นำความรู้ไปใช้แก้ไขปัญหา จงประสบผลสำเร็จ และเจริญในหน้าที่การงาน ด้วยเทอญ

เดชาวุธ กรองบริสุทธิ์

รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม

ตุลาคม พ.ศ.2554